

AFYON SULTANDAĞI (ISHAKLI) SAHİPATA KERVANSARAYI KÖŞK MESCİDİ

Yavuz ARAT*
Dicle AYDIN*
Mehmet UYSAL*
Kerim ÇINAR*

Kervansaraylar ya da hanlar, Anadolu Türk Ortaçağı'nın önemli yapılarındandır. Ticari yaşamın gelişmesini ve canlılığını yansıtan çok sayıda kervansaray, yolcular ve kervanların güvenle seyahat etmeleri, barınmaları için yapılmış konaklama tesisleridir. Kervansarayların ilk örnekleri, Orta Asya'da Karahanlı, Gazneli ve Büyük Selçuklular döneminde yapılmıştır. Ticaret ve güvenlik amaçlarıyla yapılan kervansaraylar, surları andıran duvarları, taç kapıları ve çeşitli hizmetleri karşılayan mekânlarıyla mimari ve tasarım bakımından orijinal yapılardır. Doğu ile batı arasında çok eski bir ulaşım güzergahını oluşturan ipek yolu, bu yapıların ortaya çıkmasına neden olmuş, bununla beraber siyasi, kültürel ve sanat etkileşimini de sağlamıştır. Sığınak, zaviye, hapisane, kale olarak da kullanılan kervansarayların asıl fonksiyonu kervan yolları üzerinde geceleri emniyeti sağlayacak menzil barınağı olmalarıdır¹.

-
- * yavuzarat@erbakan.edu.tr, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Müh-Mim. Fak. Mimarlık Bölümü, Doç. Dr.
 - * dicleaydin@erbakan.edu.tr, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Müh-Mim. Fak. Mimarlık Bölümü, Prof. Dr.
 - * mehmetuysal@erbakan.edu.tr, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Müh-Mim. Fak. Mimarlık Bölümü, Prof. Dr.
 - * kerim.cinar@karatay.edu.tr, KTO Karatay Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Prof. Dr.

¹ D. Kuban, *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002, s.231.

Önemli Selçuklu Kervansarayları, Anadolu'yu doğu-batı istikametinde kat eden, büyük ticaret yolu üzerinde inşa edilmiştir. Bu yol, Antalya ve Alaiye (Alanya)'den başlayarak Konya, Aksaray, Kayseri, Sivas, Erzincan ve Erzurum gibi büyük merkezlerden geçerek İran ve Türkmenistan'a ulaşmaktadır. Konya-Akşehir istikametinde giden ikinci bir yolda İstanbul'a uzanmaktadır². Sivas'tan bir yol Malatya-Diyarbakır üzerinden Halep'e ve Musul'a ulaşmaktadır³ (Şekil-1). Anadolu Selçuklu mimarisinde çok sayıda örneği bulunan, çeşitlenmiş ve büyük ölçekli yapı gruplarından olan kervansarayların, XIII. yüzyıl boyunca çokça yapıldığı, günümüzde tarihi belli ya da tarihi belirlenememiş, çoğu yıkılmış, sadece kaynaklarda adı kalmış yaklaşık iki yüz tane olduğu saptanmıştır⁴.

Kervansaraylar, Selçuklu sultanları ve devlet adamlarınca vakıflar aracılığıyla kurulmuştur. Bir kervansarayın temel işleyişini sağlayan yasal ve parasal mekanizma, döneme ilişkin vakfiyelerde tanımlanmıştır. Kervansaray çalışanları; çalışanların başında yer alan nazır, kontrolleri yapan bir müşrif, bir müteveli (handa olması gerekmiyor), bir hancı, bir muzif (sorumlu müdür), emir havayıcı (gerekli erzak ve malzemeyi sağlayan), aşhanede bir aşçı, bir baytar ve atlı bir hizmet adamı, mescit için bir imam ve müezzin olarak kaydedilmiştir⁵. Bir kervansarayda yerli ve yabancı ayırt edilmeksizin herkese üç gün yiyecek - içecek verilmiş, değişik din, dil ve ırktan olan insanlar bu mekânlarda bir tür dünya vatandaşlığı yaşamışlardır.

Kervansaraylar, kervanların gün boyunca süren yorucu yolculuktan sonra konaklamalarını, bu arada yolcuların ve hayvanların her türlü ihtiyaçlarını karşılayabilecek yatakhane, aşevi, erzak ambarı, depolar, ahurlar, mescit, şadırvan, hamam, eczane, ayakkabıcı, nalbant için gerekli mekânları bulundurmakta ve bu hizmetleri karşılıksız vermektedirler⁶. Kervansarayların

² Osman Turan, *Selçuk Kervansarayları*, Belleten, Cilt:10, Sayı:39, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara 1946, s. 471-496.

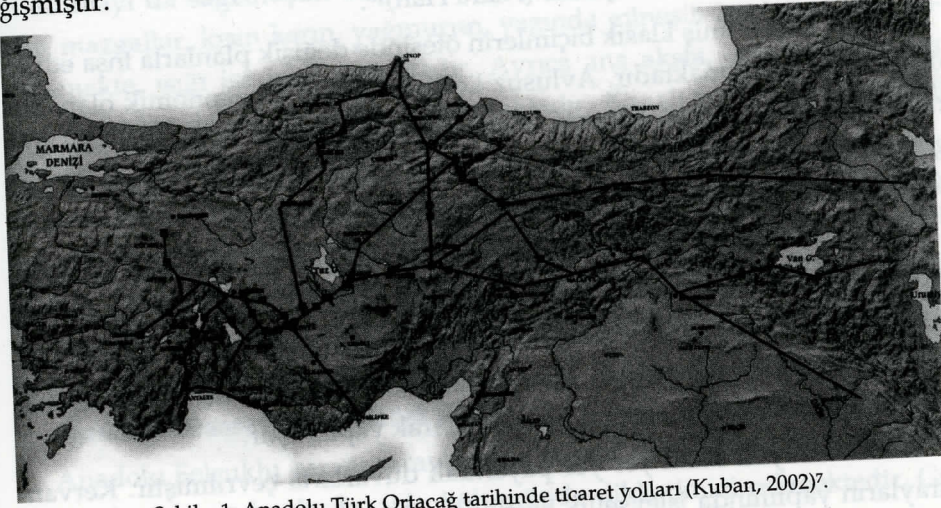
³ H. Karpuz, *Anadolu Selçuklu Mimarisi Yardımcı Ders Kitabı*, Selçuk Üniversitesi Yaşam ve Geliştirme Vakfı, Konya 2001, s.79.

⁴ A. T. Yavuz, "Anadolu Selçuklu Kervansaraylarında Mekan-İşlev İlişkisi İçinde Savunma ve Barınma", *IX. Vakıf Haftası Kitabı*, Ankara 1992, s.253-284.

⁵ D. Kuban, *a.g.e.*, s.237.

⁶ Bulunan mekânlar hanın büyüklüğüne göre değişmektedir. Bazı örneklerde yıkanma ihtiyacı hanın bünyesinde değil, hanın yakınındaki bir köy hamamında, ya da han yakınındaki başka bir düzenlemede karşılandığı kaynaklarda belirtilmektedir. O. Turan, *a.g.e.* s.479, İ. Bakır, 1998, "Konya-Antalya Arasındaki Selçuklu Hanlarının Korunması ve Yeniden Kullanılma Olanakları", *Antalya 5. Selçuklu Semineri Bildiriler/Seçkiler*, Antalya 1998, s.87-101.

boyutları, üzerine inşa edildikleri yolun, ticaret hacmine, dolayısıyla konaklayacak kervanların büyüklüğüne ve yaptırınların gücüne bağlı olarak değişmiştir.



Şekil - 1. Anadolu Türk Ortaçağ tarihinde ticaret yolları (Kuban, 2002)⁷.

Kervansaraylar; tarihsel geçmişleri, taşıyıcı sistemleri, yapısal, mimari ve süsleme özellikleri ve yayılma alanları açısından benzerlik ve süreklilik göstermektedirler. Kervansaraylar dönemlerine göre genellikle kapalı ve açık bölümlerden oluşmaktadır. Kuban (2002) en eski örneklerinden beri kervansaraylarda kapalı ve açık bölümlerin düşünüldüğünü belirtmiş, açık ve kapalı bölüm sınıflamasının yeterli olmadığını vurgulayarak, açık bölümlerde farklı plan tipolojilerinin varlığını belirtmiştir⁸. Kervansaraylar, tek ya da iki katlı olarak yapılmış, kapalı bölümün genel olarak tek, iki ve üç nefli olarak düzenlendiği görülmüştür⁹. Büyük kervansaraylarda kapalı bölümün 5 nefli bazilikal planlı olarak düzenlendiği görülür.

Anadolu Selçuklu Kervansarayları mimari kurgu bakımından, genelde dört farklı tipte karşımıza çıkmaktadır:

1. Kapalı bölümden oluşanlar (Şarapsa Han),

⁷ D. Kuban, *a.g.e.*, s. 239.

⁸ D. Kuban, *a.g.e.*, s. 231.

⁹ Ali Baş, *Beylikler Dönemi Hanları*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Konya 1989, s.29-30; G. Çantay (Güreşsever), *Türkiye'de Osmanlı Devri Kervansaray Yapılarının Tipolojisi*, IX. Türk Tarih Kongresi, III, Ankara 1989, s.1382-1383.

2. Avlusu ve kapalı bölümü olanlar (Aksaray Sultanhan),
3. Avlunun yapıya hakim olduğu hanlar (Emdir Han)
4. İç içe iki plandan oluşanlar (Alara Han)¹⁰.

Ancak klişeleşmiş klasik biçimlerin ötesinde değişik planlarla inşa edilen örneklerde bulunmaktadır. Avlusuz kervansaraylar ya ekonomik olanakların sınırlı olduğu erken dönemi, ekonomik olanaksızlığı ya da özel koşulları göstermektedir. Kapalı bölümün mimarisi hanlar arasında değişiklik göstermemesine rağmen, avlu planlaması çeşitlilik gösterir¹¹.

Kervansaraylarda yapı malzemesi olarak, kesme taş kaplama arasında moloz dolgu kullanılmıştır. Tuğla malzeme, kubbe ve aydınlık feneri gibi örtü elemanlarında tercih edilmiştir. Devşirme malzemenin duvarlarda kullanıldığı örnekler mevcuttur. Han kapılarında ahşap ya da demir kapılar kullanılmış, pencereler mazgal pencere olarak yapılmıştır.

Kervansaraylar kalın yer yer payandalı duvarlarla çevrilmiştir. Kervansarayların yapımında işlevsellik ağırlık taşıdığından süsleme, kervansarayı yaptıranın gücüne de bağlı olarak, fazla dikkat çekmemektedir. Kervansarayların büyüklük ve ihtişamları, cephede, taç kapı ile vurgulanmıştır. Süsleme olarak taş işçiliğinin güzel örneklerini kervansaray simetri aksında yer alan taç kapılarında görmek mümkündür. Simetri bina biçimsel kurgusunda aranmasa da önyüzde, taç kapı konumunda görülmektedir. Kapalı ve açık avlulu kervansaraylarda kapalı kısım taç kapısının da itina ile yapıldığı görülür. Taş işçiliğinin yoğun olarak görüldüğü plan elemanlarından biri de açık avlulu kervansaraylarda, genelde avlu ortasında konumlanmış olan köşk mescitte karşımıza çıkmaktadır.

Plan elemanı olarak avlu, açık ve yazlık bölüm olarak kullanılmıştır. Avlu etrafında açık (eyvan gibi) veya kapalı odalar yer almıştır. Özellikle büyük hanlarda avlunun işlevleri ve ona tekabül eden mekan örgütlenmesi farklı mimari kurguya imkân tanımıştır. Avluda yer alan revaklı – tonoz örtülü düzenleme develik olarak kullanılmıştır. Kapalı mekanlar ise yukarıda sözü edilen işlevlere cevap verebilecek nitelikte düzenlenmiştir.

¹⁰ H. Karpuz, "Sahip Ata'nın Yaptırdığı İshaklı Han", *Antalya 3. Selçuklu Semineri Bildirileri*, İstanbul 1989, s.82-90; H. Karpuz, *a.g.e.*, s.87.

¹¹ D. Kuban, *a.g.e.*, s.231.

Kapalı bölümü, eğer avlu var ise, sadece at, katır ve insan kullanmıştır. İnsanlar yüksek bir sekide yatmış, hayvan ve insanların bir arada bulunması ısınmayı da sağlamıştır. Kapalı bölümde, yerden 3-4 m yükseklikte yer alan mazgallar, kışın karın, yağmurun, yazında güneşin içeri girmesini engellemekte, ışığı ise içeri almaktadır. Ayrıca ana aksta, orta açıklıkta yer alan fenerden de ışık, iç mekana alınmaktadır. Kapalı bölümün üst örtüsü orta aksta tonoz ile örtülmüştür.

Anadolu Selçuklu mimarlığının eserlerinden olan kervansaraylar; dünyadaki dengelerin değişmesi, ticaret yollarının eski değerlerini yitirmeleri, ulaşım araçlarının değişmesi ve buna bağlı yeni ulaşım ağlarının ortaya çıkması ile, eski ulaşım ağının birçok yerde terkedilmesi sonunda ıssızlaşmış ve kullanılmaz hale gelmişlerdir¹².

Anadolu Kervansaraylarında Köşk Mescit

Anadolu Selçuklu kervansaraylarında mescit, hem avlulu hem de kapalı bölümden oluşan hanlarda, avlu bölümünde dikkatimizi çekmektedir. Günümüze ulaşan örneklerden mescitlerin kervansaraylarda kesin bir yerinin olmadığı, planlama ve yapım sırasında diğer mekanların konumuna göre mescit için bir mekan ayrıldığı anlaşılmaktadır¹³. Kuban (2002) çoğu handa mescidin olmadığını, o dönemde namazı, açık alanda cemaatle kılmanın karakteristik olduğunu belirtmiştir¹⁴.

Dinimizde namaz kılmak için temiz bir yer yeterli ise de, gerek hava şartlarından korunmak, gerekse etrafta dolaşan hayvanların kirletmesini önlemek için ibadet mahallini zeminden yükseltmek veya kapalı bir hacim durumuna getirmek bir çözüm olarak görülmüştür. Aynı anlayışla fakat yükseltilmiş (yükseltilmiş) kapalı hacimler halinde şekillendirilen köşk mescitler Türk mimarisine farklı örnekler kazandırmıştır¹⁵.

Yükseltilmiş mekan olgusunun işlevsel nedenlerle beraber köşk mescitlerin önemini vurgulamak amacını taşıdığından söz edilebilmektedir. Ana-

¹² Cengiz Bektaş, *Selçuklu Kervansarayları*, İstanbul 1989, s.79-87.

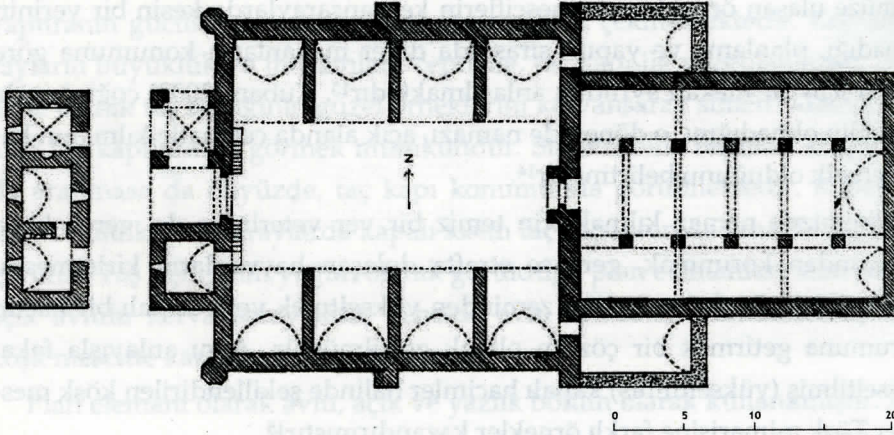
¹³ Şebnem Akalın, "Anadolu Selçuklu Kervansaraylarındaki Köşk - Mescitler", *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 1987, s.4.

¹⁴ D. Kuban, *a.g.e.*, s.236.

¹⁵ Yılmaz Önge, "Anadolu Türk Mimarisinde Köşk Mescit Geleneği", *Önasya*, Yıl: 5, Sayı: 52, Ankara 1969, s. 7.

dolu Selçuklu mimarisinde mekânsal programda mescit yer aldı ise avluda yapının bir bölümü ile bitişik olarak ön yüzde ya da avlu ortasında tamamen bağımsız olarak biçimlenebilmektedir. Bir grubun ibadeti için yapıldıklarından üzerleri kubbe ya da tonoz ile örtülü tek bir hacimden oluşmaktadırlar. Avluda yükseltilmiş olarak tasarlandı ise üst mekâna çıkış, tek ya da çift yönlü taş merdivenle sağlanmaktadır.

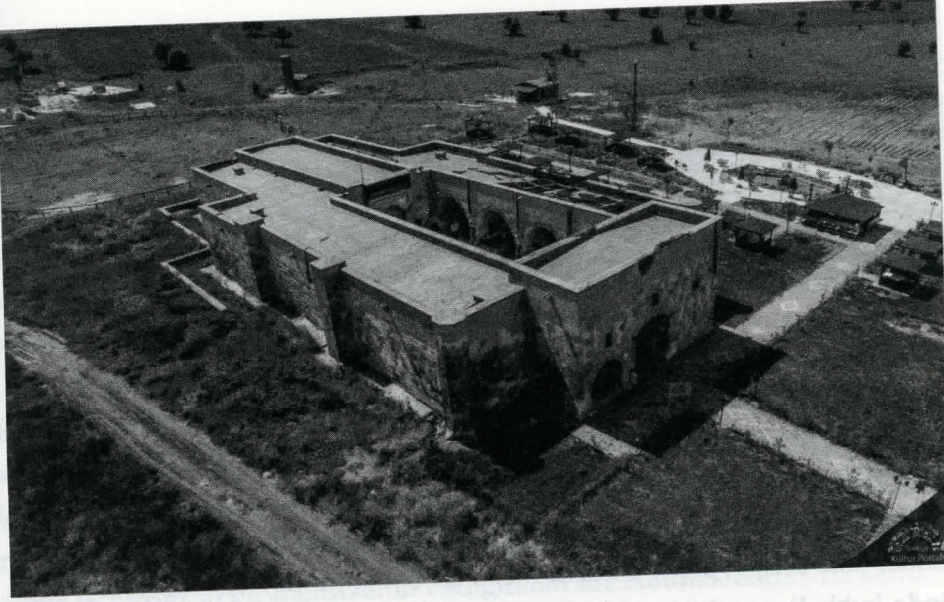
Anadolu'daki köşk mescitlerin en eski örneklerinden biri Konya-Beyşehir kervanyolu üzerindeki XII. yy da inşa edilen Kızılören Kervansarayında bulunmaktadır. Kızılören Kervansarayında köşk mescit, ön cepheden kütle olarak hissedilmekte, giriş kısmının solunda ve kemerler üzerinde yarı müstakil olarak yer almaktadır. Öndekiler müstakil, arkadakiler ise cephe duvarından plastr şeklinde çıkıntı yapan dört ayağa oturtulmuş, dört sivri kemer ve bir çapraz tonozla mescit zeminden yükseltilmiştir. Altta plastr ayakları arasında bir çeşme bulunmaktadır¹⁶ (Şekil 2, Fotoğraf 1).



Şekil 2. Kızılören Han planı¹⁷

¹⁶ Y. Önge, *a.g.m.*, s.9; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, Remzi Kitabevi, 2. Basım (İlk Basım 1984), İstanbul 1989, s.171-173.

¹⁷ Haşim Karpuz, "Konya Kızılören Hanı", *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, (Ed. Hakkı Acun), TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2007, s.95.

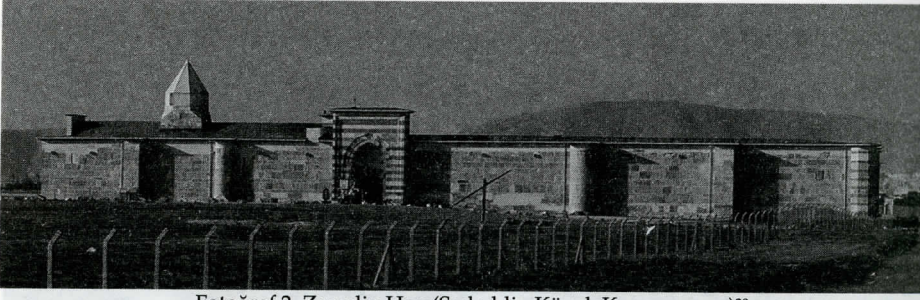


Fotoğraf 1. Kızılören Han¹⁸

Konya-Aksaray yolu üzerinde bulunan Zazadin Han'da mescit, giriş eyvanının solunda ön yüzde konumlanmıştır. Duvardan dışa doğru öne gelen taşların merdiven basamağı şekline dönüşmesiyle üst kota ulaşılması sağlanmıştır. Kare planlı mescidin iç duvarları düzgün kesme taşlarla örülmüş, güney duvarda bulunan ve oldukça tahrip edilen mihrap nişinin etrafı ise basit geometrik motiflerle bezenmiştir. Üst örtüsü tamamen göçmüş olmakla birlikte duvarlardaki izlere göre üzerinin yıldız tonozla örtülü olduğu anlaşılmaktadır¹⁹ (Fotoğraf 2).

¹⁸ Url-1

¹⁹ A. Baş, *a.g.m.*, s.101-109; Mustafa Önge, "Zazadin Han (Sadeddin Köpek Kervansarayı)", *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, (Ed. Hakkı Acun), TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2007, s.195-209.



Fotoğraf 2. Zazadin Han (Sadeddin Köpek Kervansarayı)²⁰

Kayseri-Malatya kervan yolunda konumlanan Karatay Handa mescit, avlu girişinin sağında bulunmaktadır²¹. Mescidin kapısı büyük bir portal şeklinde avluya açılmaktadır²².

Eğirdir-Denizli yolu üzerinde Goncalı'daki Akhan'da önyüzde girişin sonunda, hole bitişen beşik tonozlu mekanın üst kotunda, köşe üçgenleri üzerinde kubbeli mescit yer almaktadır²³. Kayseri- Aksaray yolu üzerinde konumlanan Sarı Handa ise mescit Kızılören Han'da olduğu gibi avlu portalinin üzerine yerleştirilmiştir²⁴.

Kervansarayların avlu bölümünde önyüzde konumlanan mescitlerden farklı olarak, genelde sultan hanların bir özelliği sayılan avlu ortasında bağımsız bir yapı biçiminde yükseltilmiş köşk mescitler de kervansaraylara farklılık kazandırmışlardır.

Köşk mescitler dört ayaklı yapının kaide olarak kullanılmasıyla oluşmaktadır. Üst duvarlar yükseltilerek; mescit tonozunun kavisini gizlemektedir. Mescidi avlu ortasında Köşk mescit olarak tasarlanan Konya-Nevşehir yolu üzerindeki Ağzıkara Han, Kayseri-Sivas yolu üzerindeki Tuzhisarı Sultan Han; Konya-Aksaray yolundaki Sultan Han ve Afyon-Konya yolu üzerindeki Sultandağı (İshaklı) Sahip Ata Hanı olmak üzere dört adettir. Köşk mescitlere mihrap duvarı karşısındaki yüzeyden girilmekte, genelde iki yan duvarda pencereler açılmaktadır. İki ya da tek yönlü bir merdivenle

²⁰ Url-2

²¹ D. Kuban, *a.g.e.*, s.244-246; H. Karpuz, *a.g.e.*, s.86.

²² O. Aslanapa, *a.g.e.*, s. 178.

²³ O. Aslanapa, *a.g.e.*, s.183.

²⁴ H. Karpuz, *a.g.e.*, s.83.

mescit kotuna ulaşılmakta ve kapı önünde giriş için bir sahanlık bulunmaktadır. İşlevsel amaçlı inşa edilen, yalın sade bir mimari anlayışı sergileyen kervansaraylarda süslemenin yer aldığı bölümlerden biri de köşk mescit olarak dikkatimizi çekmektedir. Mescidin dış yüzeyinde kullanılan silmelerde, mescit alt mekanında taşıyıcı ayakları oluşturan kemer yüzeylerinde, dışa açılan pencerelerde, mescit kapısında, mihrapta ve üst örtü iç yüzünde süslemeler yer alabilmektedir. Köşk mescidin önemi, işlevsel amaçlı yükseltme ile beraber süsleme ile de vurgulanmış olmaktadır.

Köşk mescit altında abdest almak için çeşme ya da şadırvan bulunmaktadır²⁵. Konya-Aksaray yolu üzerinde konumlanan Sultan Han köşk mescit altında şadırvan bulunmaktadır²⁶. Avluda müstakil bulunan Köşk mescitlerde namaz kılınan mahalden birkaç basamak merdivenle ezan mahfili olarak tanımlanan alana çıkıldığı görülmüştür. Ağzıkara Hanın Köşk mescidinde terasa çıkan bir merdivenin varlığından söz edilmektedir²⁷.

Köşk mescitlerin inşâsında yapı malzemesi olarak kesme taş kullanılmıştır. Kesme taş yanaşma derzli olarak uygulanmış, pencere, kapı, mihrap ve üst örtüde eğer varsa mukarnas uygulaması, işlenmiş taşların bindirme tekniğinde bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur.

Günümüze kadar ulaşan, yapım tarihi itibari ile avlu ortasında bağımsız konumlanan köşk mescitlerin son örneği, Sahip Ata Kervansarayında bulunmaktadır. Sultan Hanlarında dikkatimizi çeken köşk mescitler, Sahip Ata Kervansarayında, kervansarayın yönlenmesiyle de ilişkili olarak ana eksenden farklı konumlanmıştır. Köşk mescitlerin genel kurgu içinde avludaki konumu Ögel (1986) tarafından "Sultan Hanlardakinden anlam düzeyinde farklılık oluşturulmak istenmesi" biçiminde yorumlanmıştır²⁸.

Afyon Sultandağı (İshaklı) Sahip Ata Kervansarayı

Sultandağı (İshaklı) Sahip Ata Kervansarayı İpek Yolu'nun Anadolu'yu doğudan batıya aşan bölümü üzerinde, Anadolu Selçuklu Devletinin siyasi

²⁵ Y. Önge, 1969, *a.g.m.*, s. 8; Karl Müller, *Yakındoğu Kervansarayları*, (Çev. Ali Osman Öztürk, Şahabeddin Uzluk), İpekyolu, Konya Ticaret Odası Dergisi, Konya IV, 2001, s.134.

²⁶ İ. H., Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri İle Niğde Aksaray Tarihi*, Cilt:I, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul 1974, s.1073.

²⁷ Ş. Akalın, *a.g.m.*, s.6.

²⁸ Semra Ögel, *Anadolu Selçuklu Sanatı Üzerine Görüşler*, İstanbul 1986, s.93-102.

ve ekonomik bakımdan parlak dönemlerinin sonları olan 1249 yılında yaptırılmıştır²⁹. Bugün Afyon iline bağlı Sultandağı ilçesi, önceleri Bolvadin kazasına bağlı İshaklı Ocağı olarak bilinmektedir. Sultandağı kervansarayının kurucusu, Sahip Ata lakabıyla tanınmış ünlü Selçuklu Veziri Fahrettin Ali Bin Hüseyin'dir. Hayrat babası olarak tarihe geçmiş ünlü Selçuklu Veziri Sahip Ata'nın İshaklı'daki Hanı vakıf olarak kurulmuş ve yüzyıllar boyu hizmet vermiştir.

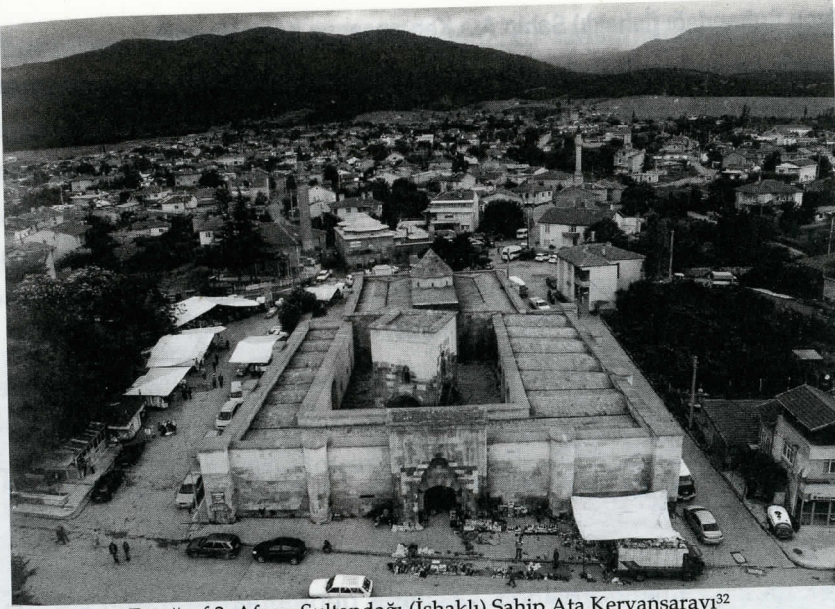
İshaklı Hanı, avlusu ve kapalı kısmı olan hanlar grubuna girmektedir. Kapalı bölümü beş neften oluşmaktadır. Kervansarayın açık bölümü dıştan 37,70 m x 39,05 m, barınak bölümü 23,90 m x 24,00 m boyutlarındadır. Avlu bölümü plan olarak barınaktan daha geniş tutulduğundan cephelerde de 7 m öne gelmiştir³⁰. Kervansaray bu boyutlarıyla Ağzıkarahan, Zazadin Han, Aksaray Sultan Han gibi orta boyutlu hanlardandır. Konya Aksaray yolu üzerindeki Sultan Han (1229), Niğde Ağzıkarahan (1236-1241), Tokat Hatun Hanı (1239), Kayseri Aksaray yolundaki Sarı Han (XIII. yy ortaları), Konya Aksaray yolundaki Obruk Han (XIII. yy ortaları) ile Eğirdir-Denizli yolundaki Çardak Han (1230), plan bakımından en yakın benzerliklere sahip olan kervansaraylardır³¹.

Avlu bölümünde yükseltilmiş olarak konumlanan köşk mescit, Anadolu Selçuklu Kervansaraylarının sayılı örneklerindedir. Sultandağı Sahip Ata kervansarayının kuzeydoğu-güneybatı yönünde konumlanması, köşk mescidin avlu ortasında kible yönüne doğru açılı yerleşmesine neden olmuştur. Bu özelliği ile diğer kervansaraylar arasında bilinen tek örnektir. Ayrıca köşk mescidin mukarnas dolgulu kubbe örtüsü de diğer köşk mescitlerde görülmez (Fotoğraf 3).

²⁹ Sarre küçük bir kasaba olarak tanımladığı İshaklı'da bulunan kervansaray hakkında bilgi vermiş, kervansarayın taç kapılarındaki iki kitabeyi okuyarak, 1210 yılına tarihlemiştir. (Küçük Asya Seyahati 1895 Yazı, (Çev. Dârâ Çolakoğlu), İstanbul 1998.), Yavuzylmaz, 2018 çalışmasında Sarre'nin Kervansarayın yapım tarihiyle ilgili yanılıgısına vurgu yaparak, Sarre'nin ilgili kaynaktaki metne yer vermiştir. Bkz. Ahmet Yavuzylmaz, "Afyon'dan Konya'ya Seyyahların Gözüyle Sahip Ata Yapıları", *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu-IV*, 1-3 Aralık 2017, Konya 2018, s.369-418.

³⁰ Mehmet Uysal-Dicle Aydın, -Kerim Çınar-Yavuz Arat, "Afyon Sultandağı Sahip Ata Kervansarayı", *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, Konya 2006/2, s.81.

³¹ H. Karpuz, a.g.m., s.82.



Fotoğraf 3. Afyon Sultandağı (İshaklı) Şahip Ata Kervansarayı³²

İhtiyaçlar doğrultusunda yapılan kervansaraylarda süsleme, genelde avlu portalinde, kapalı bölüm portalinde ve köşk mescitte görülmektedir. Şahip Ata kervansarayının avlu portalini, dönemin mimari özelliklerini taşımaktadır. Yalın bir süslemeye sahip olan avlu portalinde silmelerle çerçeveler oluşturulmuş, yıldız motifler ve gülbezelerle süslemeler yapılmıştır. İç portalde istiridye tromplar ve pahlı kemer yüzeyi kapıya farklılık kazandırmıştır.

Kervansaraya ilişkin ilk çalışma 1974 yılında Mahmut Akok tarafından hazırlanmış olan rölöve projesidir³³. 2003 yılına kadar Kervansaraya ilişkin herhangi bir çalışma yapılmamış, 18.12.2002 yılında yapılmış olan protokolle Rölöve-Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri hazırlanmıştır. Bu çalışma Köşk mescit özelinde söz konusu projeler referans alınarak hazırlanmıştır³⁴.

³² Url-3

³³ Mahmut Akok, "İshaklı Kervan Sarayı", *Türkiye Arkeoloji Dergisi*, Sayı: XXI-I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1974, s.5-11.

³⁴ Afyon Sultandağı Şahip Ata Kervansarayının Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon projelerinin hazırlanması Afyon İl Daimi Komisyonunun 18.12.2002 tarih ve 903/903 sayılı kararı ve düzenlenen protokolle Selçuk Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Döner Sermayesi işletmesine verilmiştir. İlgili projeler, Afyon Valiliği arasında yapılan protokolle Kerim Çınar, Dicle Aydın, Mehmet Uysal ve Yavuz Arat tarafından hazırlanmıştır. Restorasyon uygulamaları 2005-2006 tarihleri arasında tamamlanmıştır.

Afyon Sultandağı (İshaklı) Sahip Ata Kervansarayı Köşk Mescidi

Kapalı ve açık avlulu hanlar sınıfında yer alan Sahip Ata Kervansarayı köşk mescidi avlu ortasında yükseltilmiş olarak konumlanmıştır. Köşk mescit kuzeydoğu-güneybatı yönünde avlu yatay eksenine göre kible yönüne doğru yaklaşık 20 derece kaydırılmıştır. Kible yönü esas alınarak konumlandırılmış köşk mescidin girişi, kible yönünün karşısındaki cepheden verilmiştir. Kesme taşların yanaşma derzli olarak kullanıldığı köşk mescitte yer yer devşirme malzeme kullanılmıştır.

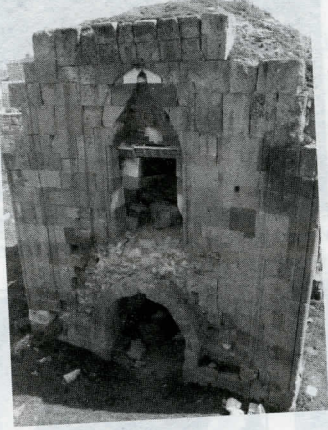
Bu çalışma kapsamında Sahip Ata Kervansarayı Köşk Mescidinin restorasyon öncesi bulgu ve tespitleri ile birlikte restorasyon uygulamaları, teknik çizim ve fotoğraflarla desteklenerek, restorasyon öncesi tespitler, plan nitelikleri ve cepheler olarak aktarılmıştır.

Restorasyon uygulaması öncesinde Köşk Mescitte yapılan genel tespitler

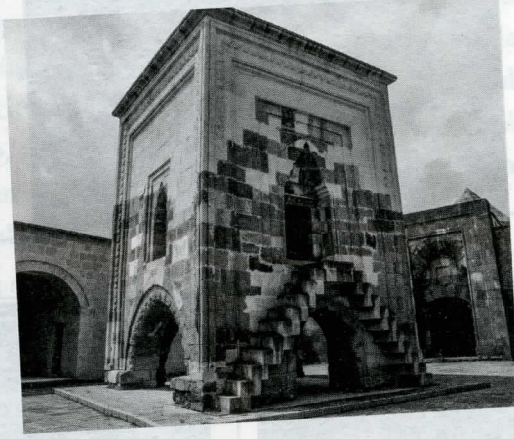
Köşk mescit zaman içerisinde, yaşanmış depremlerde ağır bir şekilde hasar aldığından yüzeylerde ve döşemelerde taşların bir kısmının düşmesi, bir kısmının ise kayması sonucu yüzey bütünlüğü bozulmuştur. Bununla birlikte köşk mescit yapı malzemesinde nemden ve hava şartlarından dolayı da bozulmalar söz konusu olmuştur. Üst örtüsü yıkılan mescit, kar ve yağmur sularını içeri almıştır. Üst örtüde koruyucu bir düzenin kalmaması, mescit cephelerinin de bozulmasına neden olmuş üst bölümlerde dökülmeler, yerinden ayrılmalar olmuştur. Taş malzemedeki bitkilenme, bakteri oluşumu, tuzlanma ve renklenme tespit edilmiştir. Üst örtüsü tamamen yok olan mescidin yüzeylerinde, süsleme amaçlı silmeler üzerinde yer alan yıldız motifler de dökülmeler ve kopmalar olmuş, en son 2002 yılında yaşanan deprem, köşk mescitte büyük hasarlara sebebiyet vermiştir (Fotoğraf 4). Özellikle mihrap duvarında derin bir çatlak oluşmuştur. Döşeme taşlarının büyük çoğunluğu yerinden kopmuş ve yıkılma noktasına gelmiştir.

Statik anlamda güvenliği bulunmayan köşk mescidin avludaki ve bina bütünündeki simgeselliği açısından tamamlanması, restorasyon sürecinde öngörülmüştür. Bütünlemede yüzeyde bulunan kapı ve pencere çevresindeki silmeler, süslemeler ve dönem yapılarındaki köşk mescitlerin özellikleri referans alınmıştır. Giriş yüzeyinde tamamen yok olan iki yönlü merdivenin işlevsel amaca yönelik olarak tamamlanması, ağır hasar gören mihra-

bın bütünlenmesi, üst örtünün ve döşemenin tamamlanması restorasyon sürecindeki önemli kararlardandır. Onarımda köşk mecit yapı malzemeleri tek tek yerinden alınarak hazırlanan projelerle de desteklenecek şekilde numaralandırılarak ve yeniden yapım sürecinde her taş eski bulunduğu yere yerleştirilerek onarım tamamlanmıştır. Onarılamayan, ağır hasar görmüş malzemelerin yerini, yeni yapı malzemeleri almıştır (Fotoğraf 5).



Fotoğraf 4. Restorasyon öncesi Köşk Mescit genel görünümü



Fotoğraf 5. Restorasyon sonrası³⁵


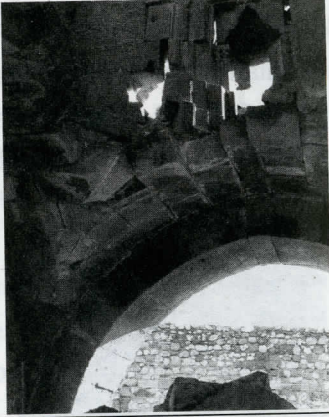
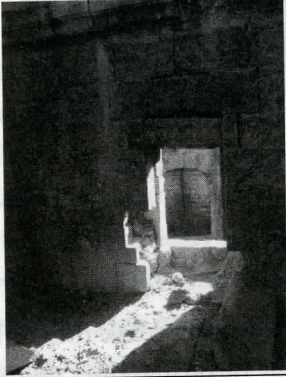
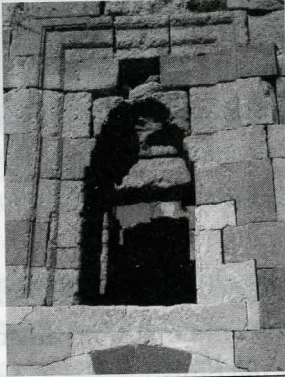
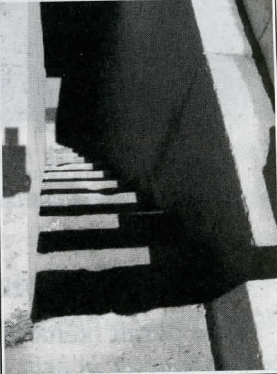
Köşk Mescit Plan Düzlemi (Zemin kat ve mecit katı)

Kare planlı (kenarları 7,03 m ile 7,10 m. arasında değişen) köşk mecit L biçimli 4 kemer ayağı üzerine oturtulmuştur. Ayaklar birbiriyle dört yüzde kemerlerle bağlanmakta, iç yüzde haç (manastır-çapraz) tonoz biçiminde birleşerek alt mekânı örterek mecit birinci kat döşemesini oluşturmuştur. Kesme taştan yapılmış bu döşemenin orta noktada çökmüş halde olduğu restorasyon öncesinde tespit edilmiştir³⁶ (Tablo 1).

³⁵ Url-3

³⁶ Mescidin alt yapısı Denkhalbant (2004, s.282) Erdmann (1961 s.22, Erdmann ve Erdmann 1976, s.96)'yı kaynak göstererek sekiz dilimli yıldız tonoz olarak tanımlamış olsa da, yerinde yapılan incelemeler sonucunda üst yapıyı taşıyan tonozun çapraz (haç-manastır) tonoz olduğu görülmüştür.

Tablo 1. Mescit planı, döşeme ve pencere görünümleri.

		
Mescit mukarnashı kubbe	Mescit üst kat zemin döşemesi izleri	
		
Mescit batı yöne bakan pencerenin iç mekandan görünümü	Mescit batı yöne bakan pencerenin avludan görünümü	Mescit doğu yöne bakan pencere ve üst örtüye çıkan ezan merdiveni.

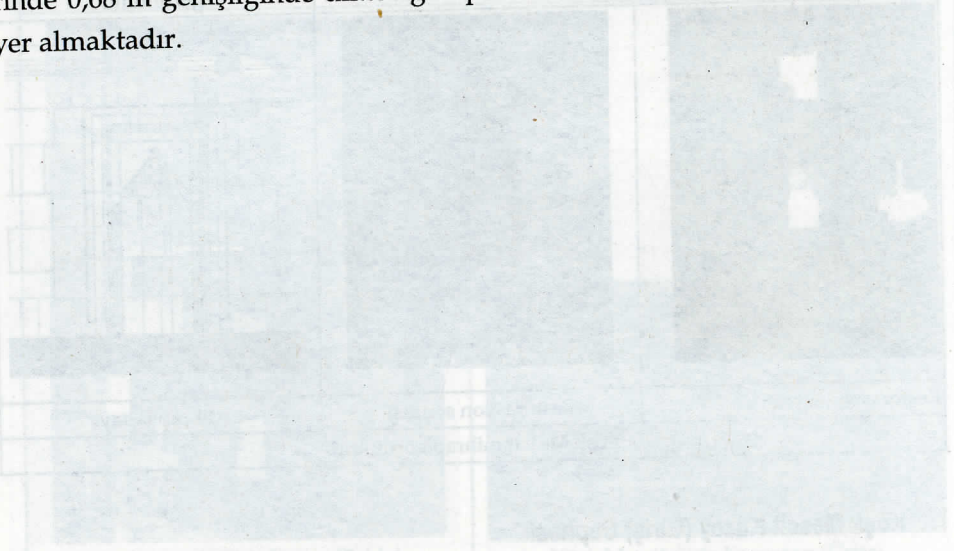
Giriş yönünde oluşturulan kemer açıklığı 2,06 m dir. Mescidin diğer cephelerinde kemer açıklıkları güney yönünde 3,69 m, doğu yönünde 3,66 m ve batı yönünde 3,68 m'dir (Ek-1). Merdivenlerle ulaşılan mescit mekanına 0,94 m açıklıklı kapıdan girilmektedir.

Sondaj kazıları barınak ve avlu bölümünde gerçekleştirilmiştir. Kazı çalışmalarını Vakıflar Genel Müdürlüğü elemanları tarafından 30.09.2003 – 09.10.2003 tarihleri arasında yapılmıştır. Mescit altı kazısı kısmî sondaj kazısı yapılmış, mescit altında suyu taşıyan toprak künk parçaları bulunmuştur.

Mescit içten 4.68 x 4.60 m boyutlarındadır. Girişin solunda yer alan üç basamaklı merdivenden sonra sahnın oluşmakta ve ezan okumak amacıyla basık kemerli bir açıklıktan geçilerek, duvar içinden üst örtüye çıkan merdivene ulaşılmaktadır. Restorasyon öncesi ezan merdiveninde kaymalar ve duvar içinden üst örtüye çıkan merdivenin kısmen izleri okunmuştur (Tablo 2).


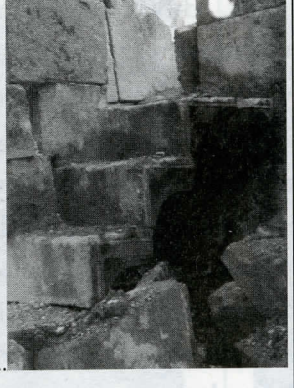


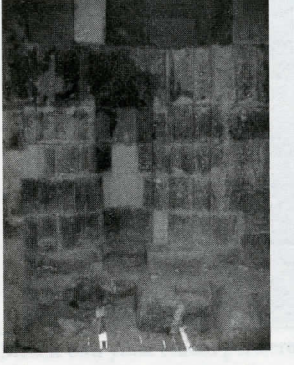
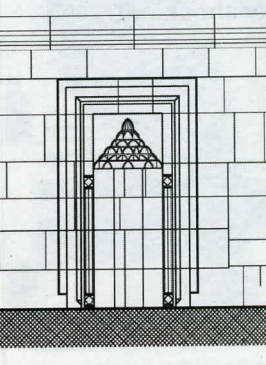
İç mekanda düşey duvarların üst bölümünde gösterişli bir silme kuşak dolaşmaktadır. Kubbe, silme kuşaklardan sonra yedi sıradan oluşan, gittikçe daralan mukarnas ile örtülmüştür. Mukarnaslı yüzeyin üç sırası sağlam olarak kalmış, restorasyon sürecinde tamamlanmıştır³⁷. Çökmek üzere olan mihrap duvarı sağırdır. Mihrap, mukarnaslı geçişle süslenmiştir. Mihrabın köşe noktalarında sütunçeler yer almaktadır. İçten sade görünümlü pencereler, yüzeyde silmelerle tamamlanmıştır.

Köşk mescit giriş cephesinin sağında ve solunda yer alan duvar yüzeylerinde 0,68 m genişliğinde dikdörtgen pencere boşlukları düz biçimli olarak yer almaktadır.



³⁷ 1974 yılında yapılan restorasyon çalışmasında mukarnas örgütünün, dört duvar üstünden başlayıp ikinci ve üçüncü kademede sekizgenlere ve son orta yıldızlarında da altıgen ve onikigenlere bölündüğü belirtilmiştir (M. Akok, a.g.m., s.10).

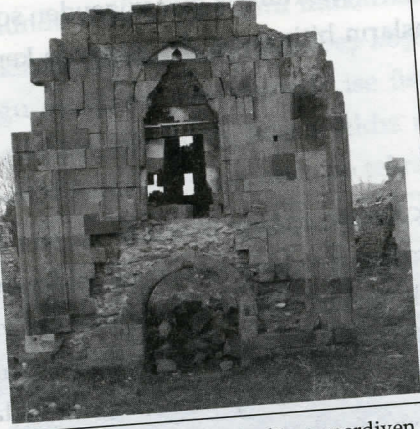
Tablo 2. Mescit iç mekanından görünüm

		
Köşk Mescit ezan merdiveni görünümü		Köşk Mescit ezan merdiveni görünümü
		
Restorasyon öncesi	Restorasyon sonrası	Mihrap detayı
Köşk Mescit mihrap görünümü		

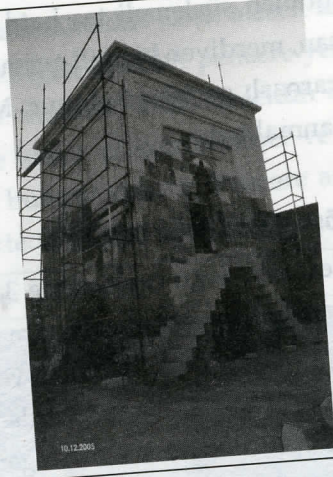
Köşk Mescit Kuzey (Giriş) Cephesi

Mihrap yönünün karşısında yer alan kuzey cephesi, mescidin giriş cephesidir. 2,06 m kemer açıklığının iki yanındaki duvar izlerinden, giriş kutuna ulaşılmaktadır. Köşe noktalarda dairesel silmeler ve kemer ayaklarında yer alan pahlı geçişlerle yüzeyde hareket sağlanmıştır. Yüzeyde üç köşeli, dairesel ve düz çizgilerden oluşan yıldızlı motifler, çizgilerle güçlendirilmiştir (Tablo 3).

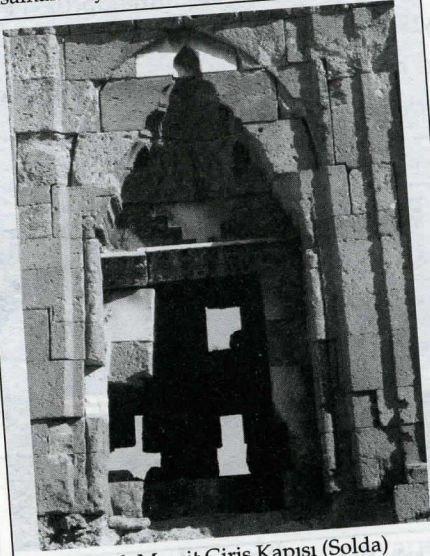
Tablo 3. Mescit kuzey (giriş) cephesinden görünüm



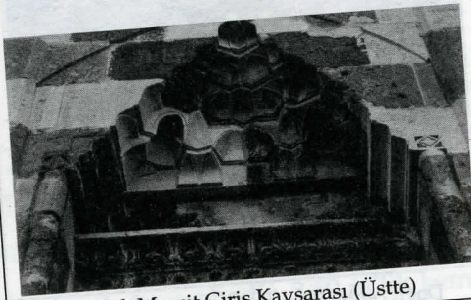
Kuzey (giriş) cephesinde düşen merdiven basamak ve yüzey taşları (Restorasyon öncesi)



Kuzey (giriş) cephesi (Restorasyon sonrası)



Köşk Mescit Giriş Kapısı (Solda)



Köşk Mescit Giriş Kavşarısı (Üstte)

Mescit ön yüzeyinde yer alan merdiven taşları ve sahanlık restorasyon öncesi tamamen yüzeyden ayrılmış, izler okunmuştur. Kemer açıklığının iki yanındaki duvar izlerinden mescit giriş kotu belirlenmiştir. Kapı girişini hazırlayan nişlerin köşesinde dairesel silmeler yer almaktadır. Kapının doğu tarafındaki dairesel silmeli taşların restorasyon öncesi bir kısmının düş-

anmıştır. 1,60 m yüksekliğindeki kapı üstünde, devşirme olduğu
n süslemeli taş hatıl yer almaktadır. Hatıl üzerinde üç parçadan
merdiven biçimli geçmeli taşlarla oluşturulmuş düz yüzeyden sonra
slı geçişler bulunur. Mukarnaların bitiminde, dış yüzeyde kemer
ktadır.

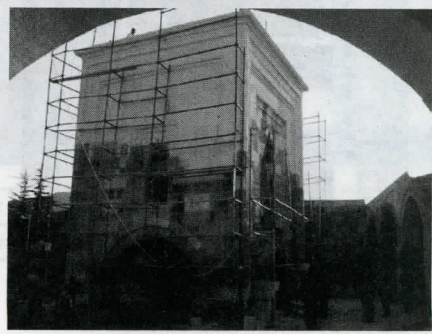
Mescit Doğu Cephesi

lin doğu cephesinde 3,66 m'lik kemer açıklığı üzerinde iki sıra ke-
ulunmaktadır. İlk sıra kemer taşları üzerinde beş köşeli yıldız mo-
almaktadır. Motifler yer yer silinmiştir. Kemer ayaklarının ön yü-
resel ve düz çizgilerden oluşan üç köşeli yıldız motifler yer almak-
he ortasında 0,68 m genişliğinde, dikdörtgen pencere bulunmakta-
re üstü düz geçilmiş, mukarnaslı geçişle tamamlanmıştır. Pencere
a solunda üçgen alınlıklı, beyaz, devşirme taş yer almaktadır. Doğu
a sağ üst bölüm kaplaması yıkılmış ve köşk mescit üst örtüsüne
n kullanılan merdiven kemeri açığa çıkmıştır. Mescidin doğu cep-
er alan pencere açıklığı silmelerle vurgulanmıştır³⁸ (Tablo 4).

Tablo 4. Mescit doğu cephesinden görünüm



ephe fotoğrafı (Restorasyon öncesi)



Doğu cephe fotoğrafı (Restorasyon sonrası)

Köşk Me

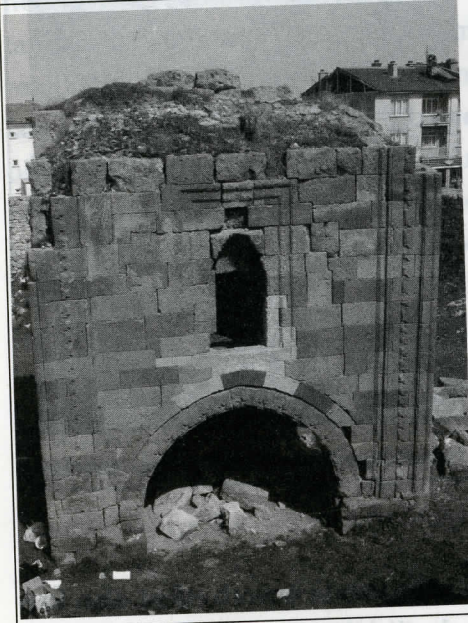
Köşk n
yönünde
maktadır
duğu ay
çizgilerd
ğndaki



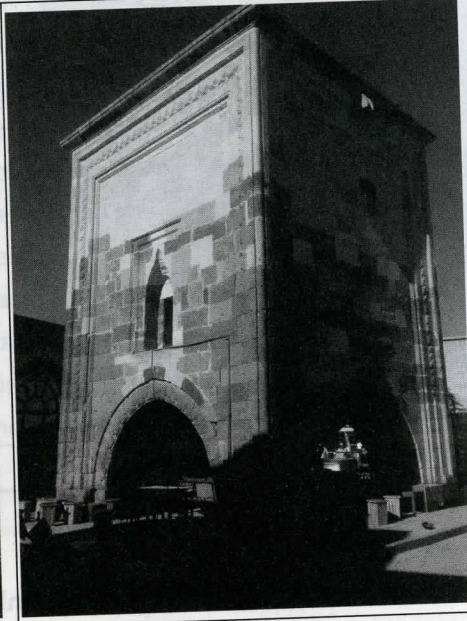
Köşk Mescit Batı Cephesi

Köşk mescit batı cephesi kapalı bölüme bakmaktadır. Köşk mescit doğu yönünde olduğu gibi üstü mukarnaslı, dikdörtgen açıklıklı pencere yer almaktadır. Kemer taşlarında beş köşeli yıldız motifler, köşk mescidin oturduğu ayakların yüzeylerinde ise üst örtüye kadar ulaşan dairesel ve düz çizgilerden oluşan üç köşeli yıldız motifler bulunmaktadır. Pencere açıklığındaki silmeler bu cephede de tekrar etmektedir (Tablo 5).

Tablo 5. Mescit batı cephesinden görünüm



Batı cephe fotoğrafı (Restorasyon öncesi)



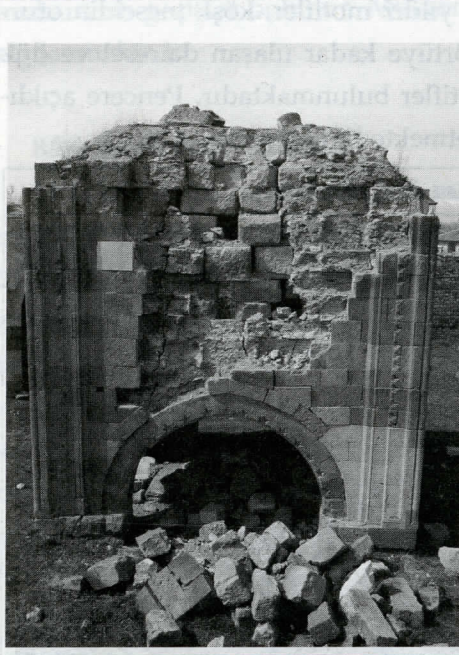
Batı cephe fotoğrafı (Restorasyon sonrası)

Köşk Mescit Güney Cephesi

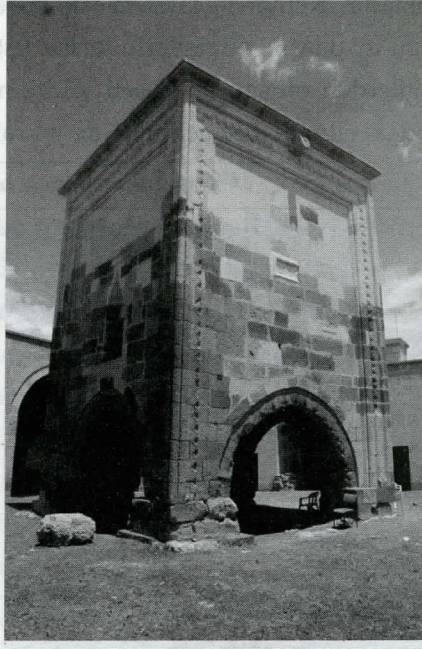
Güney cephesi, mihrap duvarının bulunduğu cephedir. 3,69 m'lik kemer açıklığı üzerinde, iki sıra kemer taşı yer almaktadır. İlk sıra kemer taşları üzerinde beş köşeli yıldız motifler bulunmaktadır. Kemer ayaklarının ön yüzünde dairesel ve düz çizgilerden oluşan üç köşeli yıldız motifler yer almaktadır. Sağ tarafta bulunan üç köşeli yıldız motifler, sol tarafa göre üst kotta başlatılmıştır. Kemer ayakları köşesinde dairesel silmeler ve ön yüzde yer alan pahlı geçişler, diğer cephelerde olduğu gibidir. Mihrabın bulundu-

ğu bu cephede, duvar yüzeyinde pencere söz konusu değildir. Bu cephede de beyaz renkli devşirme taşlar yer almaktadır (Tablo 6).

Tablo 6. Mescit güney cephesinden görünüm



Güney cephe fotoğrafı (Restorasyon öncesi)



Güney cephe fotoğrafı (Restorasyon sonrası)

Sonuç

Ticari yaşamın gelişmesinde ve canlı kalmasında önemli etkisi olan kervansarayların, bulunduğu coğrafya ile de ilişkili olarak mimari formları, büyüklük ve biçimsel anlamda kurgulanmış, gereksinimler doğrultusunda mekânsal programları, bulunduğu konumun ticari niteliği ve yapıtrınların da etkisiyle farklılaşmıştır. Kervansaraylarda namaz kılmak için bulunan mescit mekânı büyük programlı örneklerde ön yüzde ve üst kotta ya da avlu da karşımıza çıkmaktadır. Bu mekanlar yaklaşık olarak 20-25 m² büyüklüğünde tasarlanmıştır. Anadolu Selçuklu Mimarisinde köşk mescitler mimari kurgusu, süslemesi, mukarnaslı üstü örtüleri ve kavsaraları yönünden önemli bir değer oluşturmaktadır. Bu çalışma kapsamında ele alınan Sahip Ata Kervansarayı Köşk Mescidi avlu içindeki konumu itibariyle benzer ör-

neklerinden (Aksaray Sultan Hanı, Ağzıkarahan ve Kayseri Tuzhisarı Sultan Hanı) farklılık göstermektedir.

Bu çalışmada, 2003-2006 yılları arasında gerçekleştirilmiş olan Rölöve- Restitüsyon ve Restorasyon çalışmaları referans alınarak, Sultandağı Sahip Ata Kervansarayı Köşk Mescidinin bulgularına özetle yer verilmiş, restorasyon çalışmalarının dayanakları ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Özgün bir değer taşıyan köşk mescidin aslına uygun olarak, benzer örnekler incelenerek ve yazılı kaynaklar referans alınarak gerçekleştirilen onarım süreci, mimarlık ve sanat tarihi açısından önem arz etmektedir. Kervansarayın, Sultandağı ilçesinin merkezinde yer alması kullanım değerini arttırmış ve sürekliliğin sağlanmasında katkı sağlamıştır. Günümüzde kafe olarak kullanılan kervansarayın onarımı, tarihi ve kültürel süreklilik açısından değerli olmasına karşın, verilen yeni işlev tam olarak kervansarayın özgün kimliğini yansıtmamaktadır. Köşk mescit de kervansarayda orjinal işlevine uygun olarak kullanılmaktadır. Anadolu Selçuklu mimarisinin belgelenmesi, korunması, gelecek kuşaklara aktarılması ve yaşatılması ilgili meslek gruplarının ve toplumun sorumlulukları arasındadır. Yeniden kullanım bu sürekliliğin sağlanmasında bir araç olup, işlevin ve binanın mimari kurgusunun adaptasyonu kültür varlığının bulunduğu yer ve taşıdığı kimlik açısından doğru analizleri gerekli kılmaktadır.

Kaynakça

- AKALIN, Şebnem, "Anadolu Selçuklu Kervansaraylarındaki Köşk-Mescitler", *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 1987, s.3-7.
- AKOK, Mahmut, "İshaklı Kervan Sarayı", *Türk Arkeoloji Dergisi*, Sayı: XXI-I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1974, s. 5-21.
- ASLANAPA, Oktay, *Türk Sanatı*, Remzi Kitabevi, 2. Basım (İlk Basım 1984), İstanbul, s.170-187.
- BAŞ, Ali, 1989, *Beylikler Dönemi Hanları*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Konya 1989.
- BEKTAŞ, Cengiz, *Selçuklu Kervansarayları*, (The Semposium Of Practicing Tourism Buildings in Last Decade at Turkey (Papers), 6-7 April, İstanbul, 1989), s.79-87.
- BAKIR, İbrahim, "Konya-Antalya Arasındaki Selçuklu Hanlarının Korunması ve Yeniden Kullanılma Olanakları" Antalya 5. Selçuklu Semineri Bildiriler ve Seçkiler, Antalya 1989, s.87-101.
- ÇANTAY (GÜREŞSEVER), G., "Türkiye'de Osmanlı Devri Kervansaray Yapılarının Tipolojisi", IX. *Türk Tarih Kongresi*, C. 3., Ankara 1989, s.1381-1390.
- DENKNALBANT, Ayşe, *Anadolu Selçuklu Kervansaray Mescitleri*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2004.
- ERDMANN, Kurt., *Das Anatolische Kervansaray Des 13. Jahrhunderts*, Verlag Grbr. Mann., Berlin 1961.
- ERDMANN, Kurt, ERDMANN, Hanne, *Das Anatolische Kervansaray Des 13. Jahrhunderts, Baubeschreibung-Die Ornamente II-III*, Berlin 1976.
- KARPUZ, Haşim, "Sahip Ata'nın Yaptığı İshaklı Han", *Antalya 3. Selçuklu Semineri Bildirileri*, İstanbul 1989, s.82-90.
- KARPUZ, Haşim, *Anadolu Selçuklu Mimarisi Yardımcı Ders Kitabı*, Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı, Konya 2001, s.72-92.
- KARPUZ, Haşim, "Konya Kızılören Hanı", *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, (Ed. Hakkı Acun), TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2007, s.89-103.
- KONYALI, İ.Hakkı, "Abideleri ve Kitabeleri İle Niğde Aksaray Tarihi", Cilt:I, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul 1974.
- KUBAN, Doğan, "Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı", Yapı Kredi Yayınları İstanbul 2002, s. 227-250.
- MÜLLER, Karl, "Yakınoğlu Kervansarayları", (Çev. Ali Osman Öztürk, Şahabeddin Uzluk), *İpek yolu*, Konya Ticaret Odası Dergisi IV, Konya 2001, s.123-166.
- ÖGEL, Semra, *Anadolu Selçuklu Sanatı Üzerine Görüşler*, İstanbul 1986, s.93-102.
- ÖNGE, Mustafa, "Zazadin Han (Sadeddin Köpek Kervansarayı)", *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, (Ed. Hakkı Acun), TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2007, s.195-209.
- ÖNGE, Yılmaz, "Anadolu Türk Mimarisinde Köşk Mescit Geleneği", *Önasya Dergisi*, Yıl: 5, C. 5, Sayı: 52, Ankara 1969, s. 7-9.
- SARRE, Frederich, *Küçük Asya Seyahati 1895 Yazı*, (Çev. Dârâ Çolakoğlu), İstanbul 1998.
- TURAN, Osman, "Selçuk Kervansarayları", *Belleten*, Cilt:10 Sayı:39, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara 1946, s.471-496.
- URL-1 <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/konya/gezilecekler/kiziloren-han>
- URL-2 <https://www.semerkanddanbosnaya.com/portfolio/zazadin-han/>

- URL-3 <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/afyonkarahisar/gezilecekyer/ishakli-han>
- UYSAL, Mehmet-AYDIN, Dicle-ÇINAR, Kerim-ARAT, Yavuz, "Afyon Sultandağı Sahip Ata Kervansarayı", *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, Konya 2006/2, s. 77-112.
- YAVUZ, Aysıl Tükel, "Anadolu'da Eşodaklı Selçuklu Hanları", *Middle East Technical University Faculty of Architectural Journal*, METU, Ankara 1976, s. 187-201.
- YAVUZ, Aysıl Tükel, "Anadolu Selçuklu Kervansaraylarında Mekan-İşlev İlişkisi İçinde Savunma ve Barınma", *IX. Vakıf Haftası Kitabı*, İstanbul 1992, s.253-284.
- YAVUZYILMAZ, Ahmet, "Afyon'dan Konya'ya Seyyahların Gözüyle Sahip Ata Yapıları", *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu-IV*, 1-3 Aralık 2017, Konya 2018, s.369-418.

Zekiye UYSAL

UYSAL
NATİSO
MUTLUK

NATİSO
MUTLUK

NATİSO
MUTLUK

NATİSO
MUTLUK

NATİSO
MUTLUK

NATİSO
MUTLUK

NATİSO
MUTLUK

NATİSO
MUTLUK

NATİSO
MUTLUK

NATİSO
MUTLUK

NATİSO
MUTLUK

NATİSO
MUTLUK

NATİSO
MUTLUK

NATİSO
MUTLUK

NATİSO
MUTLUK

NATİSO
MUTLUK

NATİSO
MUTLUK

NATİSO
MUTLUK

NATİSO
MUTLUK

NATİSO
MUTLUK

NATİSO
MUTLUK

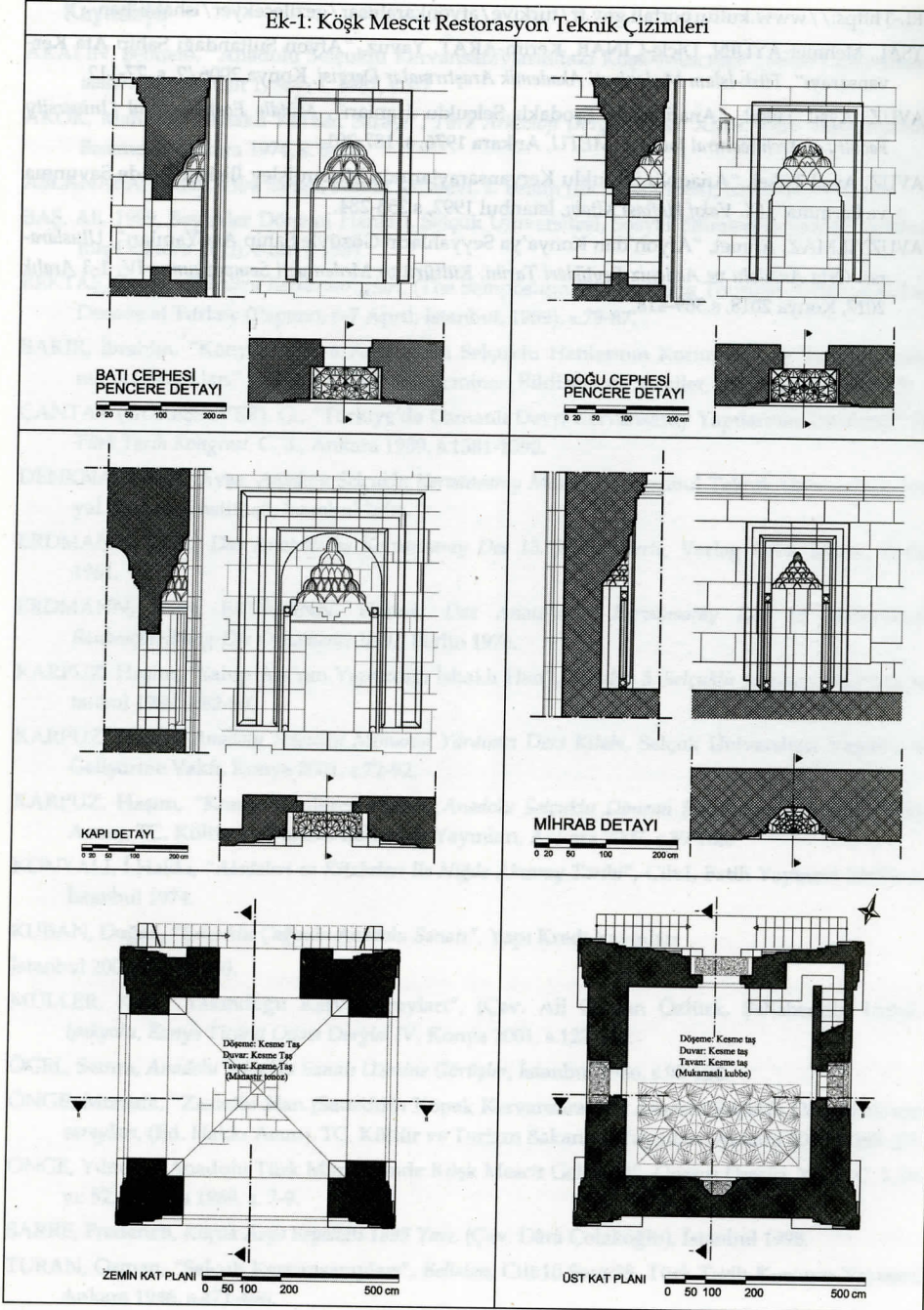
NATİSO
MUTLUK

NATİSO
MUTLUK

NATİSO
MUTLUK

NATİSO
MUTLUK

Ek-1: Köşk Mescit Restorasyon Teknik Çizimleri



URL-1 <http://www.milliyet.com.tr/turkiye/konya/gaziantep-konaklari>

URL-2 <http://www.milliyet.com.tr/turkiye/konya/gaziantep-konaklari>